

دوماهنامه علمی- پژوهشی

د ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۵۱)، مرداد و شهریور ۱۳۹۸، صص ۱۱۹-۱۴۲

تحلیل زبان‌شناختی «خروج امریکا از برجام» در گفتمان‌های دو شبکه «العربیة» و «المنار»

رضاعلی قاسمی‌نسب^۱، علی ضیغمی^{۲*} سیدرضا میراحمدی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه سمنان، ایران.

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه سمنان، ایران.

۳. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه سمنان، ایران.

پذیرش: ۹۷/۸/۲۲

دریافت: ۹۷/۵/۲۸

چکیده

رسانه‌ها نمی‌توانند مخاطبان خود را وادار سازند که «چگونه» ببینند؛ اما می‌توانند با به‌کارگیری مهارت‌هایی، آن‌ها را ترغیب کنند که به «چه موضوعی» فکر کنند، به همین منظور با برجسته‌سازی پیام‌هایی که در راستای اهداف آن‌هاست، توجه مخاطبان را به آن موضوع جلب می‌کنند. برای برجسته‌سازی پیام در رسانه‌ها، تکنیک‌های مختلفی وجود دارد که از جمله آن‌ها، تکنیک‌های زبانی است. پژوهش حاضر به تحلیل زبان‌شناختی خروج امریکا از برجام در گفتمان‌های دو شبکه «العربیة» عربستان و «المنار» لبنان با استفاده از الگوی ون‌دایک می‌پردازد. «برجسته‌سازی» و «حاشیه‌رانی» تکنیک‌هایی هستند که این دو شبکه تلاش کردند با بهره‌گیری از آن، قوت گفتمان خود را برجسته کنند و درمقابل قوت غیر (دشمن) را به حاشیه ببرند و ضعف وی را برجسته کنند. داشتن ایدئولوژی متفاوت نسبت به برجام، معیار اصلی انتخاب این دو شبکه خبری بوده است. این شبکه‌ها تلاش کردند با استفاده از ابزارهای زبانی چون تکرار، مبالغه، تضاد، قصر و... به دنبال تأثیرگذاری بر مخاطب و اقناع وی باشند و به همین منظور با انتخاب دقیق حروف و واژگان به‌کار رفته در متن اخبار، واقعیت‌ها را به گونه‌ای دیگر نشان دهند و پیام پنهان مورد نظر خود را زیرکانه و غیرمستقیم به مخاطبان منتقل کنند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل گفتمان، برجام، ون دایک، العربیة، المنار.

۱. مقدمه

روزانه هزاران رویداد خبری - که در ورای آن اهداف پنهان صاحبان رسانه‌ها نهفته است - به مخاطبان عرضه می‌شود. رسانه‌ها آینه‌ای نیستند که این رویدادها را بدون کوچک‌ترین دخل و تصرف به مخاطبان معرفی‌کنند؛ بلکه گاهی با افزودن یا کاستن چیزی به آن رویداد، واقعیت را بازسازی و این واقعیت دستکاری‌شده را که در ورای آن اهداف موردنظر صاحبان رسانه‌ها پنهان است، به مخاطبان عرضه می‌کنند. یکی از شیوه‌های رسانه‌ها برای تحقق این امر «برجسته‌سازی»^۱ است؛ یعنی رویدادی که اتفاق افتاده بزرگ‌تر از آنچه هست بازتاب داده شود. «حاشیه‌رانی»^۲ نیز یکی دیگر از شیوه‌های دستکاری رویدادها در رسانه‌هاست؛ یعنی رویداد کوچک‌تر از آنچه هست به مخاطبان عرضه شود. رسانه‌ها شیوه‌های مختلفی برای برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی دارند که یکی از این شیوه‌ها، استفاده از ظرافت‌های زبانی است.

این پژوهش با بهره‌گیری از نظریهٔ ون دایک^۳ به بررسی چهار متن خبری که با خروج امریکا از برجام قرابت زمانی دارند، از شبکه‌های «العریبه» عربستان و «المنار» لبنان پرداخته است. بر اساس این نظریه، رسانه‌ها با بهره‌گیری از دو اصل برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، معنای موردنظر خود را به مخاطبان عرضه می‌کنند.

اهمیت این پژوهش در آن است که با ذکر مصداق‌های عینی بهره‌گیری از زبان در راستای اهداف رسانه‌ای، این امکان را برای مخاطبان رسانه‌ها و به‌ویژه مدیران، سردبیران و خبرنگاران فراهم می‌کند تا در تحلیل و تفسیر خبری به لایه‌های پنهان، دقت بیشتری کنند و تحلیل دقیق‌تری از رویدادها ارائه دهند.

دو پرسش اصلی این پژوهش از این قرار است:

۱. دو شبکهٔ العریبه و المنار چگونه با برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی، معنای پنهان موردنظر خود را به مخاطبان منتقل کرده‌اند؟
۲. این دو رسانه در گفتمان‌های خود از چه استراتژی‌های زبانی - با توجه به موضع ایدئولوژیک متفاوت - درخصوص اخبار مربوط به خروج امریکا از برجام بهره برده‌اند؟

۲. پیشینه تحقیق

در باره تحلیل گفتمان مقالات زیادی نوشته شده است؛ اما نگارندگان با پژوهشی مواجه نشدند که به تحلیل گفتمان خروج امریکا از برجام به ویژه در رسانه‌های عرب‌زبان پرداخته باشد. از جمله پژوهش‌های مشابه که در آن به تحلیل گفتمان پرداخته شده، مقاله مظفری (۱۳۹۶) با عنوان «تحلیل زبان‌شناختی بازتاب برجام در گفتمان‌های رقیب بر اساس الگوی رویکرد انتقادی فرکلاف» است. وی در این مقاله اشاره کرده است که رسانه‌های اصلاح‌طلب و اصول‌گرا با توجه به موضع ایدئولوژیک خود از چه استراتژی‌های زبانی در خصوص برجام استفاده کردند تا از این طریق به تخریب گفتمان رقیب بپردازند و گفتمان خود را به‌عنوان گفتمان برتر به مخاطبان معرفی کنند.

بشیر در کتاب *قرائتی با تحلیل گفتمان* (۱۳۹۰) به تحلیل سیزده خبر مهم رسانه‌های جهان بر اساس الگوی فرکلاف پرداخته است. وی در مقاله دیگر خود با موضوع بیداری اسلامی و ایران‌هراسی به تحلیل گفتمان مطبوعات غربی پرداخته و نشان داده است که مطبوعات غربی از چه شیوه‌هایی استفاده می‌کنند تا در بین افکار عمومی، تصویری از ایران منزوی ترسیم کنند. سرابی و بهجتی (۱۳۹۵) نیز در مقاله خود به شباهت‌ها و تفاوت‌های گفتمان خبری سایت‌های فارسی شبکه العربیه و BBC درباره اعتراضات مردم بحرین پرداخته‌اند.

نیک ملکی در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با موضوع *تحلیل گفتمان اخبار شبکه‌های العالم و الجزيرة* نشان داد که این دو شبکه در پوشش خبری رویدادهای بحران عراق چه گفتمانی را بازخوانی می‌کنند.

آقاگل‌زاده و همکاران (۱۳۹۲) نیز در مقاله «مطالعه تطبیقی شیوه بازنمایی کنشگران ایرانی و غربی در پرونده هسته‌ای ایران در رسانه‌های بین‌المللی (الگوی ۲۰۰۸ ون لیون)» تأکید می‌کنند با وجود ادعای بازنمایی بی‌طرفانه وقایع توسط خبرگزاری‌ها و مطبوعات مهم بین‌المللی، جریان‌های هدفمند از سازوکارهای زبانی و اجتماعی در مطالب منتشرشده توسط آن‌ها درباره پرونده اتمی ایران دیده می‌شود.

۳. تحلیل گفتمان و نظریه ون دایک

مأموریت تحلیل گفتمان عبور از لایه‌های سطحی زبان و رسیدن به لایه‌های زیرین آن است. شناخت معنای غیرآشکار متون خبری به درک بهتر این متون کمک می‌کند و سبب می‌شود مخاطب با نگاه عمیق‌تر و دقیق‌تر اخبار رسانه‌ها را پیگیری کند. تحلیل گفتمان برای نخستین بار از سوی زلیگ هریس^۵ به‌کار رفت (بهرام‌پور، ۱۳۸۹: ۸). از نظر پژوهشگر عرصه تحلیل گفتمان، عوامل مختلفی در تولید و انتقال معنا سهیم هستند که برخی از آن‌ها زبانی و برخی دیگر غیرزبانی هستند. «معنا و مفهوم محتوای کلام نتیجه عناصر درون‌زبانی (متنی) و بیرون‌زبانی (موقعیتی، فرهنگی و...) است که حاصل تعامل با یکدیگرند» (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۴: ۱۵).

تئون ون دایک، استاد دانشگاه آمستردام هلند در دهه ۱۹۸۰، «هدف اصلی تحلیل گفتمان را آشنایی با شیوه‌های بازتولید روابط قدرت در سطح تحلیل گفتمان و آگاهی‌بخشی به جامعه، به منظور فائق آمدن بر تعصبات و نابرابری‌های سیاسی و اجتماعی می‌داند» (آقاگل‌زاده و خیرآبادی، ۱۳۹۳: ۵۶).

«ون دایک معتقد است رسانه‌ها با بازنمایی «خود و دیگری» یا «ما و آن‌ها» بر مخاطبان خود تأثیری می‌گذارند» (معتمدنژاد و مهدی‌زاده، ۱۳۸۵: ۹).

وی معتقد است «مثبت جلوه دادن خود و منفی جلوه دادن دیگری به صورت منفی، بر عقاید و نگرش‌های «ما» درباره «آن‌ها» در قلمرو اجتماعی بسیار تأثیرگذار است» (همان). گفتمان‌های قدرت نیز در چارچوب معیارها و بنابر هدف‌های مشخص خود به تولید و بازتولید نشانه‌هایی می‌پردازند و در این راستا «در تلاش هستند که این نشانه‌ها را تثبیت کنند و با استفاده از این منابع به سلطه خود مشروعیت بخشند» (سلطانی، ۱۳۸۷: ۱۱۳). رسانه‌ها برای اجرای این شیوه‌ها تلاش می‌کنند تا با انتخاب حروف، واژگان و جمله‌ها و چینش هدفمند آن‌ها در کنار همدیگر، به صورت نامحسوس مفاهیم موردنظر خود را به مخاطب منتقل کنند.

۴. برجام

مذاکرات بلندمدت ایران و کشورهای گروه ۱+۵ بر سر برنامه هسته‌ای ایران سرانجام در تاریخ ۲۳ تیرماه ۱۳۹۴ (۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵م) به امضای یک توافق بین‌المللی در وین اتریش منجر شد که

به برجام (برنامه جامع اقدام مشترک) معروف است. شورای امنیت سازمان ملل با صدور قطعنامه ۲۲۳۱ از این توافق حمایت کرد و پس از آن کشورهای امضاکننده برجام به اجرای کامل تعهدات مندرج در آن موظف شدند.

با انتخاب دونالد ترامپ به عنوان رئیس‌جمهور امریکا، شمارش معکوس برای خروج این کشور از این معاهده بین‌المللی آغاز شد. ترامپ سرانجام در تاریخ ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ (۸ مه ۲۰۱۸) از برجام خارج شد. خروج ترامپ از برجام بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌های جهان داشت؛ رسانه‌های مختلف تلاش کردند با برجسته‌سازی یا حاشیه‌رانی نقاط مثبت و منفی این اقدام رئیس‌جمهور امریکا، پیام موردنظر خود را به مخاطبان عرضه کنند.

۵. تحلیل متون خبری شبکه العربیه

العربیه یک شبکه خبری سعودی است که «در سوم مارس ۲۰۰۳ پخش برنامه‌هایش را آغاز کرد» (بنین، ۱۴۳۵ق: ۵۰۰). این شبکه در رقابت با شبکه الجزیره قطر که پیش از این در جهان - عرب به شهرت رسیده بود، نام خود را سر زبان‌ها انداخت. «العربیه همه کشورهای خاورمیانه، آسیا و اقیانوس آرام، آفریقای شمالی، اروپا، امریکا و استرالیا را پوشش می‌دهد» (همشهری آنلاین، ۱۳۸۷).

نخستین متنی که از شبکه العربیه انتخاب و تحلیل شد، مربوط به خبری درباره میزان پایبندی اتحادیه اروپا به برجام پس از خروج امریکاست.

۵-۱. امریکاییون و اروپاییون و ایران

تاریخ النشر: الأحد ۲۰ مايو ۲۰۱۸

محاولات الأوربيين تظمين إيران بتحقيق مصالحها، بعد خروج الولايات المتحدة من الاتفاقية النووية، هو في النهاية تظمينات ستفشل قطعاً، فالأوربيون يرتبطون مع الولايات المتحدة بعلاقات اقتصادية قوية، و ذات أولوية، و هي كما تقول الأرقام أضعاف المصالح التي تربطها بإيران، إضافة إلى أن الشركات الأوروبية الكبرى لن ترضخ لأي ضغوط من حكوماتها للتعاقدات التجارية مع الإيرانيين إذا كانت هذه التعاقدات ستستفّر الأمريكيين، فضلاً عن أن أمريكا هي الدولة المسيطرة سيطرة تامة على المعاملات المالية الدولية، و ليس في مقدور أي دولة، بما فيها دول الاتحاد الأوروبي، التحديف عكس ما يفرضه الأمريكيون من قيود، هذه حقيقة يعرفها الجميع. لذلك فإن الأبناء التي تصدر عن دول

الاتحاد الأوربي، بأن هناك طريقة يقوم من خلالها الأوربيون بحماية شركاتهم العاملة في إيران فيما لو لم يرضخوا للقيود الأمريكية، هو ضرب من كلام لا يدعمه الواقع على الأرض.

الرئيس ترامب في تقديري هو من أقوى الرؤساء الذين حكموا الولايات المتحدة بعد الرئيس ريجان، و هو كما تقول الوقائع يسعى فعلاً لا قولاً إلى إعادة هبة و هيمنة أمريكا و قوتها، و كل المؤشرات تقول إنه سينجح، كما أن إدارته تتكون من مجموعة من الصقور، الذين لم يجتمعوا قط في إدارة سابقة، و لعل ضعف و خنوع و تردد سلفه الرئيس أوباما أعطاه تميزاً واضحاً عنه، فكما يقولون: و بضدها تتميز الأشياء، و هو بلا شك نقيض في كل تفاصيل سياساته و توجهاته مع الرئيس أوباما، و يحقق من النجاحات قدرًا كبيرًا، يجعل للمواطن الأمريكي يشعر فعلاً أن ترامب ليس رئيسًا فحسب، و إنما زعيم بكل ما تحمله الكلمة من معنى.

و في المقابل، إيران دولة تمارس كل الموبقات السياسية في منطقة الشرق الأوسط،... و الأوربيون رغم اختلافهم مع الولايات المتحدة في قرار انسحابه من الاتفاقية النووية، يتفقون مع الرئيس ترامب في نظرته لمطالب هذه الاتفاقية،... و في تقديري أنهم سيقون نظريًا ضمن الاتفاقية، لكنهم سيسعون إلى الضغط على إيران،... و ليس في يد إيران في النهاية إلا الرضوخ، و إلا فإن الحصار الأمريكي سيختنقها اقتصاديًا، بالشكل الذي يلغي شيئًا اسمه الجمهورية الإسلامية في نهاية المطاف. و في رأيي أن الست أشهر التي منحتها الحكومة الأمريكية للشركات العاملة في إيران لتسوية أوضاعها، هي من زاوية أخرى مهلة لإيران للتعامل العقلاني مع المأزق الذي وضعها فيه الرئيس ترامب، بعد انسحابه من الاتفاقية.

و من يقرأ وضع إيران الحالي، فلن يجد أمامها من خيارات إلا الإذعان، فالأوراق جميعها في يد الولايات المتحدة، و كل المؤشرات التي تلوح في الأفق تؤكد أنها عازمة على تقليص أظافرها من خلال العقوبات الاقتصادية الخانقة، وقد بدأت هذه العقوبات بحصار أذرعتها في المنطقة، وهذه الأذرع سواء تلك الموجودة في لبنان أو سوريا أو العراق أو اليمن، إذ لم تجد تمويلًا ماليًا، ستضعف ثم تذبذب وتموت، خاصة إذا أخذنا في الاعتبار أن العقوبات الاقتصادية ستستنزف الاحتياطات الإيرانية، ما يجعل قدرتها على التحدي والصمود والمكابرة لن تطول كثيرًا، وبالتالي لن تستطيع الحفاظ على تمويل ميليشياتها وأعمالها العدائية في المنطقة العربية؛ وهذا في تقديري ما يخطط له الأمريكيون، ويعملون بجد على تنفيذه.

والسؤال: إلى متى سيصمد الإيرانيون؟.. لا أدري على وجه التحديد، أما الذي أنا متأكد منه، أنه ليس أمام إيران إلا خياران لا ثالث لهما، إما المكابرة ومن ثم السقوط الحتمي، أو الإذعان والنجاة.

اكنون با واکاوی این متن خبری، به بررسی این موضوع خواهم پرداخت که شبکه عربیه از چه ظرفیت های زبانی برای رسیدن به اهداف رسانه ای خود استفاده کرده است.

۵-۱-۱. دقت در انتخاب واژگان

در مورد اینکه رسانه‌ها در انجام مأموریت خود بی‌طرف هستند یا خیر، در حوزه‌های تجربی و تئوریک مطالعات رسانه‌ای دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد. گروهی از فعالان رسانه بر این باورند که رسانه متبوع آن‌ها بی‌طرف است یا تلاش می‌کنند که در پوشش اخبار بی‌طرف باشند؛ اما در عین حال آن‌ها این موضوع را هم تأیید می‌کنند که در پوشش برخی از رویدادها از تکنیک‌هایی نظیر برجسته‌سازی^۱، تحریف^۲، سانسور^۳، تناقض‌گویی^۴، ابهام^۵ و... نیز استفاده می‌کنند و استفاده از هریک از این تکنیک‌ها، موضوع بی‌طرفی رسانه‌ها را به مناقشه می‌کشاند و نشان می‌دهد که رسانه‌ها در انتقال پیام موردنظر خود خنثا نیستند؛ بلکه به‌طور هدفمند به انتقال پیام اقدام می‌کنند.

یکی از روش‌هایی که رسانه‌ها برای پنهان‌کردن بی‌طرفی خود از آن استفاده می‌کنند انتخاب واژگان است؛ بدین منظور آن‌ها واژه‌هایی را در متون خبری خود به‌کار می‌گیرند که با استفاده از آن، احساسات و جهت‌گیری مخاطبان خود در قبال آن موضوع را مدیریت کنند.

چینش هدفمند و هوشمندانه واژه‌هایی نظیر «سنشلی، سنسفر، الدولة المسيطرة، ليس في مقدور...» لا يدعمه الواقع، سينجح ترامب، المواقف السياسية، اختلاف، الضغط على إيران، ليس في يد إيران...، الحصار الأمريكي، سيحققها اقتصادياً، المأزق، تقليم أطرافها، العقوبات الاقتصادية الخائفة، ستضعف، تدبّل، تموت، سنستزف، لن تستطيع والسقوط الختمي» سبب شده تا با برجسته‌شدن نکته‌های منفی درباره ایران، پیام‌های ناامیدکننده‌ای به مخاطبان مخابره شود. مخاطبی که این خبر را مطالعه می‌کند ده‌ها واژه منفی در ضمیر ناخودآگاه او رسوب می‌کند و درباره ایران دچار یأس و ناامیدی می‌شود.

در ورای تیتراژ این خبر نیز پیام‌هایی پنهان برای مخاطب وجود دارد، نویسنده این خبر، با انتخاب این تیتراژ نشان داد که چطور می‌شود با بهره‌گیری از واژگان، معنای موردنظر خود را به مخاطب عرضه کرد بدون اینکه مخاطب متوجه سوگیری و جانبداری او در این خبر شود. با وجود اختلافاتی که بین آمریکا و کشورهای اروپایی درباره برجام وجود دارد و همه کشورهای اروپایی بر پابندی خود به این معاهده بین‌المللی تأکید دارند و خواهان حفظ برجام هستند؛ اما نویسنده بر اساس آنچه ون دایک می‌گوید با کم‌اهمیت نشان دادن این اختلافات و برجسته کردن اتحاد آمریکا و اروپایی‌ها، سعی در القای معنای موردنظر خود دارد. او در تیتراژ خبر (الأمريكيون والأوروبيون و إيران) دو واژه آمریکا و اروپا را به‌صورت جمع به‌کار برده، اما واژه

ایران را به صورت مفرد به کار گرفته است. این نویسنده با به‌کارگیری این واژگان در نظر دارد دو پیام را به مخاطب خود منتقل کند، نخست، اروپایی‌ها و امریکایی‌ها را کشورهای متحد و یکپارچه نشان دهد؛ دوم، انزوا و تنهایی ایران را به صورتی زیرکانه برای مخاطب خود به تصویر بکشد و این پیام را به مخاطب القا کند که اروپایی‌ها سرانجام ایران را رها می‌کنند و جانب آمریکا را خواهند گرفت. پژوهشگران دیگری نیز به این نتیجه رسیده‌اند که رسانه‌های بین‌المللی و اغلب غربی در انعکاس اخبار ایران تلاش می‌کنند ایران را به گونه‌ای تنها و منزوی به نمایش درآورند و کنشگران غربی را مجموعه‌ای منسجم و متحد به تصویر کشند (آقاگل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶).

استفاده از واژه «زعیم» برای ترامپ نیز یکی از واژه‌هایی است که بر اساس نظریه ون‌دایک با هدف برجسته‌سازی و بسیار زیرکانه انتخاب شده است. پس از خروج آمریکا از برجام، اتحادیه اروپا با این تصمیم ترامپ مخالفت و اعلام کرد که به برجام پایبند است. در محافل سیاسی و رسانه‌ای جهان بحث بر سر این موضوع همچنان ادامه دارد که آیا اروپایی‌ها قادرند بدون حضور آمریکا در عمل به برجام پایبند باشند؟ یا اینکه ترامپ آن‌ها را به همراهی با آمریکا مجاب خواهد کرد؟

شبکه العربیه برای پاسخ به این پرسش‌ها بر اساس نظریه ون‌دایک چند ویژگی رئیس‌جمهور آمریکا را برجسته و در توصیف وی از واژه‌هایی نظیر «أقوی الرؤساء، یسعی فعلاً لا قولاً، إنه سینج، لیس رئیساً فحسب وإنما زعیماً» استفاده کرده است، واژه «زعیم» به معنای رهبر است و در علم مدیریت تفاوت عمده‌ای بین «رئیس و رهبر» وجود دارد. «برخی از اندیشمندان علوم انسانی رهبری را توانایی ترغیب دیگران به کوشش مشتاقانه جهت هدف‌های معین می‌دانند و برخی نیز به تحت تأثیر قراردادن دیگران جهت کسب هدف مشترک، رهبری می‌گویند» (رضائیان، ۱۳۹۰: ۲۲۲).

شبکه العربیه در حقیقت با انتخاب واژه «زعیم» برای ترامپ تلاش کرد ویژگی‌های او را برجسته کند و در پی القای این مفهوم است که ترامپ توانایی ترغیب دیگران و تحت تأثیر قرار دادن آن‌ها برای تحقق اهداف مورد نظر را دارد و قطعاً او نهایت تلاش خود را به عنوان یک رهبر به کار خواهد گرفت تا اتحادیه اروپا را ترغیب کند که از حمایت ایران دست بردارد.

کثرت استفاده از حرف «سین» بر سر فعل مضارع (ستفشل، ستستفز، سینج، ستضعف و ستستزف) که در ورای خود دارای معنای تأکید است و «بر تحقق وقوع امری در آینده نزدیک دلالت دارد»

(السامرائی، ۱۴۳۴ق: ۲۱/۴) نشان از این دارد که شبکه‌العربییه مطمئن است در آینده‌نه‌چندان دور تلاش‌های اتحادیه‌اروپا برای حمایت از ایران با شکست مواجه‌خواهد شد و موفقیت رئیس-جمهور امریکا در اجرای برنامه‌های خود ضد ایران حتمی است. این متن براساس نظریه‌وندایک تلاش‌های اروپایی برای حفظ برجام را به حاشیه برده و کم‌رنگ و تلاش‌های رئیس‌جمهور امریکا را برجسته کرده است. نویسنده این متن خبری هرگاه بخواهد کاری را به ترامپ نسبت دهد از حرف «سین» استفاده می‌کند تا محقق‌شدن آن را حتمی بداند؛ اما در مقابل هرگاه در نظر دارد که درباره‌ایران سخن بگوید از حرف «لن» استفاده می‌کند (لن ترضخ، لن تطول، لن تستطیع ولن تجد) تا با به‌کارگیری آن، تلاش‌های ایران برای تحقق آن را به حاشیه ببرد و محقق‌نشدن آن اقدام را درباره‌ایران به مخاطب القاء کند.

استفاده از الفاظی مانند «کل و جمیع» که از ادات تأکید هستند نیز یکی دیگر از شیوه‌هایی است که با هدف انتقال معنای موردنظر به مخاطب در این متن به‌کار گرفته شده است (عرفها الجمیع، کل المؤشرات، زعیم بکل ما تحمله الكلمة من معنی، کل المؤیقات السیاسیة، الأوراق جمیعها فی ید الولايات المتحدة). نویسنده با به‌کارگیری این ادات تأکید در جای‌جای متن در پی القای این پیام است که به گفته‌وندایک پیام موردنظر خود را برجسته کند و بگوید شکی در محتوای این خبر نیست.

۵-۱-۲. استفاده از جملات اسمیه و فعلیه

جملات اسمیه دارای بار اقناعی و برطرف‌کننده شک است (عکاشه، ۸۲:۲۰۰۵). نویسنده با انتخاب جملاتی نظیر «محاولات الأروبیین ستفشل، إن الشركات الأروبیة الكبرى لن ترضخ لأيّ ضغوط من حكوماتها، امریکا هي الدولة المسيطرة، هذه حقيقة يعرفها الجميع، الرئيس ترامب من أقوى الرساء الأمريكية و...» در تلاش است با استفاده از ظرفیت‌های زبانی، بر اساس آنچه وندایک می‌گوید ضمن به حاشیه بردن تلاش‌های اروپایی‌ها در حفظ برجام و کم‌رنگ کردن نتایج این تلاش‌ها، قدرت امریکا را برجسته و این پیام را به مخاطب منتقل کند که در پذیرش این موضوعات، تردیدی به خود راه ندهد و پیام مورد نظر این رسانه را بپذیرد.

۵-۱-۳. تکرار

تکرار یک کلمه در متن خبری، مخاطب را نسبت به آن کلمه حساس و توجه او را به تفکر بیشتر درباره آن جلب می‌کند. «تکرار بر اندیشه مخاطب تأثیر می‌گذارد و سبب می‌شود تا معنای کلمه موردنظر در اعماق ضمیر ناخودآگاه انسان حک شود، لذا با گذر زمان در ذهن مخاطب تثبیت شده و پذیرفته می‌شود» (بدوی احمد، ۲۰۰۵: ۱۱۲).

فقط واژه‌ها نیستند که در ورای تکرار هدفمند آن‌ها حرف‌ها برای گفتن وجود دارد؛ بلکه در ورای تکرار هدفمند حروف نیز می‌تواند فلسفه‌ای وجود داشته باشد. حرف «واو» از حروفی است که در این متن تکرار شده است و تلفظ آن «به‌خاطر بیرون‌راندن هوا از دهان، معنای حرکت به جلو را می‌رساند و برای تحریک و به‌هیجان‌آوردن مؤثر پدیده‌ها به‌کار می‌رود» (بلوخی، ۲۰۰۴: ۱۱۲).

نویسنده با علم به اینکه حرف «واو» در این متن می‌تواند با زبان بی‌زبانی با مخاطب سخن‌بگوید، از آن با هدف تحریک و به‌هیجان‌آوردن مخاطب استفاده کرده است. حتی تکرار آن در تیتراژ خبر (الأمريکيون والأروبيون وإيران) نیز برجسته شده است.

یکی دیگر از حروفی که در این متن با همین نیت استفاده شده است، حرف «قاف» است. «حرف قاف نوعی معنای برتری‌جویی، آشفتگی و اضطراب را می‌رساند» (همان: ۹۵).

نویسنده این متن با توجه دقیق به فضای متن این خبر با کثرت استفاده از حرف «قاف» تلاش کرده تا آشفتگی و اضطراب را درباره ایران و برجام برجسته و به مخاطب منتقل کند.

«از ضمیر فصل برای تقویت کلام و تأکید معنا استفاده می‌شود» (مطرجی، ۲۰۰۰: ۷۰). شبکه‌العربیة در این متن ضمیر فصل را در چند جا به‌کار گرفته است، «تطمین ایران هو فی النهایة ستمثل، آمریکا هی الدولة المسيطره، أبناء الحماية هو ضرب من کلام لا يدعنه الواقع، الرئيس ترامب هو من أقوى الروساء». با تکرار ضمیر فصل در این عبارات این شبکه در تلاش است بر اساس آنچه ون‌دایک می‌گوید معنای مورد نظر خود را برجسته کند و تلاش‌های ایران در این عرصه را بی‌نتیجه بداند و حمایت‌های اروپایی‌ها را توخالی و دور از واقعیت بداند و به حاشیه ببرد و به مخاطبان خود بگوید که در پذیرش این خبر تردیدی نداشته باشند.

۵-۱-۴. اسلوب قصر

استفاده از اسلوب قصر در متن با هدف تأکید است؛ یعنی نویسنده به گفته خویشتن اطمینان دارد و شکی در تحقق آن نیست، «یکی از اهداف به‌کارگیری قصر، مبالغه است» (التفتازانی، د.ت: ۱۸۱). به‌کارگیری عبارتهایی مانند «لیس فی مقدور أي دولة أروية التحديف عكس ما يفرضه الأمريكيون، ترامب لیس رئیساً فحسب وإنما زعیم بكل ما تحمله الكلمة من معنی، لیس فی ید ایران فی النهایة إلا الرضوخ» بر اساس نظر ون‌دایک، با هدف مبالغه در ویژگی‌های مثبت خود و مبالغه در بیان ویژگی‌های منفی غیر به‌کار رفته است، موضوعی که «ون‌دایک» نیز از آن به‌عنوان یکی از شگردهای گفتمان‌های قدرت برای تأثیرگذاری بر مخاطب یاد می‌کند. (سلطانی، ۱۳۸۷: ۱۱۳). نویسنده متن با استفاده از جمالتی که قصر در آن‌ها به‌کار رفته است در تلاش است تا با کم‌رنگ نشان دادن همه تلاش‌های اروپا درباره حفظ برجام و اینکه هیچ کشوری توانایی حرکت خلاف خواسته‌های آمریکا در عرصه سیاست را ندارد بگوید که این تلاش‌ها به شکست خواهد انجامید و سرانجام ایران چاره‌ای جز تسلیم در برابر خواسته‌های آمریکا را ندارد.

دومین متن شبکه‌العربية درباره واکنش بازار ایران به خروج آمریکا از برجام است:

۵-۲. ایران: شرارة البازار و كماشة ترامب

تاریخ النشر: السبت ۱۶ شوال ۱۴۳۹ هـ - ۳۰ يونيو ۲۰۱۸

أغلق البازار الكبير في طهران أبوابه في بدايات هذا الأسبوع للمرة الأولى منذ الاحتجاجات التي مهدت لثورة ۱۹۷۸-۱۹۷۹، وإذا كان الغضب يتصل بتهاولي العملة الإيرانية بالقياس للدولار، إلا أنه يأتي في سياق حراك شعبي عميق بدأ في أواخر العام الماضي ولم يهدأ رفضاً لسياسات الحكم الخارجية وللأوضاع الاجتماعية والاقتصادية المتردية.

وليست مصادفة أن يترافق ذلك مع سلسلة الضغوط الأميركية منذ قرار الرئيس دونالد ترامب الانسحاب من الاتفاق النووي، ووضع إستراتيجية مزدوجة من أجل احتواء النشاط الإقليمي للنظام الإيراني والسعي لتغيير سلوكه. هكذا تُوشر مسارات "الجمهورية الإسلامية" في الداخل والخارج إلى منحى تحديري، وتلوح في الأفق تحاية "الحقبة الإيرانية" أو "العصر الإيراني" في الشرق الأوسط الذي بدأ فعلاً لناحية التمدد الإقليمي مع الدخول الأميركي إلى بغداد في العام ۲۰۰۳...

بینه کل مراقب للشأن الإيراني إلى أهمية وتداعيات غضب روابط ورجال البازار، حيث إن تضافرهم إلى جانب رجال الدين وعمال النفط كان من العوامل الحاسمة في سقوط الشاه.

ولذا محاول القائمون على الحكم تقديم رواية مختلفة عن أحداث بازار طهران في الأيام القليلة الماضية، حيث أعلن المدعي العام، عباس جعفري دولت آبادي، أن «مثيري الاضطرابات ليسوا من أهل السوق»، لكن الشهود والمصادر المستقلة أكدوا عكس ذلك لأن تحركات هذا القطاع كانت عفوية رداً على وصول سعر الدولار إلى تسعة آلاف تومان (أي ضعف سعره مقارنة بنهاية العام الماضي) واختفاء اليورو وصعوبات شراء السلع وتحريك الدورة الاقتصادية.

واللافت للنظر احتدام التضخم وانحيار سعر العملة الوطنية قبل البدء بتطبيق العقوبات الاقتصادية الأميركية في أغسطس القادم، وقبل طلب واشنطن من الدول الأخرى الامتناع عن استيراد النفط الإيراني ابتداء من نوفمبر القادم. ويعزو الكثير من الخبراء هذا التدهور إلى استمرار الإنفاق الإيراني على العمليات الخارجية من سوريا إلى اليمن، وكذلك بسبب الفساد وعدم الشفافية وسيطرة الحرس الثوري الإيراني على مرافق الاقتصاد، مما زاد أيضاً من نقمة أهل بازار. والأدهى يتمثل في الحجم الكبير للأموال المهترئة إلى الخارج.

يطال الترددي الاقتصادي أكثر من ٤٣ بالمئة من الإيرانيين الذين يعيشون تحت خط الفقر... زيادة على ذلك، تسعى إدارة الرئيس ترامب إلى وضع الحكم الإيراني بين فكي كماشة الضغوط الخارجية والاهتزاز الداخلي، ويبدو أن هذه الإستراتيجية المنسقة تتصاعد فصولاً، وأن الدعم الأوروبي للاتفاق النووي لم يمنع أهم الشركات الأوروبية من مغادرة إيران خشية من العقوبات الاقتصادية الأميركية. إزاء التحدي الترامبي والزلازل الداخلي الكامن يطرح البعض من النافذين تحميل الرئيس حسن روحاني المسؤولية، ويقال إن الحرس الثوري أخذ يطرح أسماء بديلة له. ...

این شبکه برای تأثیرگذاری بر مخاطب شیوه‌های زیر را به کار گرفته است:

۵-۲-۱. دقت در انتخاب واژگان

دقت در انتخاب واژگان و عبارتهای مناسب بافت موقعیتی یکی از ویژگی‌های متون خبری در شبکه العربية است.

نویسنده این متن خبری در همان سطر نخست خبر، از واژه «أبواب» استفاده کرده است (أغلق البازار أبوابه). این شبکه با انتخاب این واژه و با استفاده از تکنیک برجسته‌سازی در پی القای این معنا به مخاطب است که همه بازاریان دست به اعتصاب زده‌اند و بازار تهران تعطیل است تا ناامیدی و نگرانی را به مخاطب منتقل کند.

شبكة العربية هنگامی که از نوسانات اقتصادی در ایران سخن می‌گوید از فعل مضارع

«بطل» استفاده می‌کند، «استفاده از فعل مضارع یعنی موضوعی که متن به آن اشاره می‌کند، تداوم خواهد داشت» (ظهیری، د.ت، ۲۴۳). این شبکه نیز با انتخاب این فعل به دنبال این است تا با برجسته کردن حوادث بازار ایران به مخاطبان خود القاء کند که این نوسانات ادامه خواهد یافت.

کثرت استفاده از واژگانی که ناآرامی در بازار را به تصویر می‌کشد، یکی از راه‌های شبکه‌العربییه برای انتقال معنایی خاص به مخاطب است. این شبکه با به‌کارگیری واژگانی نظیر «غضب، حراك، رفض، اضطرابات، تحركات وتدهور» تلاش کرده است بازار ایران را پراضطراب به تصویر بکشد تا مخاطبی که این خبر را می‌خواند، تصویر ناخوشایندی از بازار ایران در ذهنش تداعی شود.

۲-۲-۵. تکرار

تکرار مانند ضربه‌های پیاپی چکش است که سرانجام میخ را به داخل می‌راند. بنابراین «فرستنده پیام امیدوار است که این شکل از ضربه زدن مداوم، باعث دریافت نکات پیام شود» (خلیل‌زاده، ۱۳۸۸: ۳۲).

نگاهی به این متن شبکه‌العربییه درباره بازار ایران بیانگر این واقعیت است که این رسانه با تکرار برخی از واژگان مانند «احتجاج، بازار، غضب البازار، المظاهرات، الحرس الثوري» می‌خواهد برخی از واژه‌ها را دو یا چندبار به مخاطب گوشزد کند که از کنار هم چیدن این کلمات معنای موردنظر شبکه با استفاده از مهارت برجسته‌سازی به مخاطب منتقل شود.

۳-۲-۵. تضاد

از آنجا که متن شبکه‌العربییه درباره نوسانات بازار ایران و اعتصاب بازاریان است، این شبکه برای به‌تصویرکشیدن این نوسانات و تضاد موجود بین بازاریان و حاکمیت از واژگان متضاد استفاده می‌کند.

«ارتباط میان دو کلمه متضاد از واضح‌ترین چیزها جهت تداعی معانی در ذهن مخاطب است» (عمر احمد، ۱۹۹۸: ۲۰۹). نویسنده متن با استفاده از واژه‌هایی مانند «صعود وسقوط، داخل وخارج، الخارجي والداخلي، التصعيد والتهاوي، نشاط وتوقف، فتح وإغلاق» در تلاش است تا دوگانگی‌های موجود در

ایران را برجسته کند و زیرکانه برای مخاطب به نمایش بگذارد.

۴-۲-۵. اغراق و بزرگ‌نمایی

استفاده از قیدهایی چون «للمرة الأولى، حراك شعبي عميق، للأوضاع الاجتماعية والاقتصادية المتدنية، منحي انحداري، وتلوح في الأفق نهاية» الحقیبة الإيرانية «کماشة الضغوط الخارجية» باعث بزرگ‌نمایی مشکلات و رساندن مقصود موردنظر نویسنده می‌شود.

۶. تحلیل متون خبری شبکه المنار

شبکه المنار شبکه اطلاع‌رسانی و رسانه‌ای حزب‌الله لبنان است (بنین، ۲۰۱۴: ۵۲). این شبکه نیز مانند همه رسانه‌های خبری، شیوه‌های گوناگونی برای تأثیرگذاری بر مخاطب و همراه کردن او با سیاست‌های رسانه‌ای خویش دارد، یکی از شیوه‌های این شبکه، استفاده از ظرفیت‌های زبان-شناسی برای تأثیرگذاری بر مخاطب و همراه کردن او با سیاست‌های رسانه‌ای خویش است. نخستین متنی که از این شبکه برای تحلیل استفاده شد، مربوط به واکنش اوپاما رئیس-جمهور سابق امریکا به خروج ترامپ از برجام است.

۶-۱. اوپاما: انسحاب ترامپ من الاتفاق النووي الإيراني «خطأ فادح»

9 May, 2018

أعرب الرئيس الأميركي السابق باراك أوباما عن أسفه لقرار خلفه دونالد ترامب الثلاثاء الانسحاب من الاتفاق النووي الإيراني، معتبرا هذا القرار «خطأ فادحا» من شأنه أن ينال من صدقية الولايات المتحدة في العالم. وقال أوباما في بيان «أعتقد أن قرار تعريض خطة العمل الشاملة المشتركة للخطر من دون أن تكون قد انتهكت من جانب الإيرانيين هو خطأ فادح».

و أضاف الرئيس السابق الذي قلما يبدلي بتصريحات منذ خروجه من البيت الأبيض أن «الولايات المتحدة قد تجد نفسها في نهاية المطاف أمام خيار خاسر بين إيران تمتلك سلاحا نوويا أو حرب أخرى في الشرق الأوسط». وشدد الرئيس الديمقراطي السابق على أن «الحقيقة واضحة»، معتبرا أن الاتفاق الذي هو «نموذج على ما يمكن للدبلوماسية أن تحققه» يحقق النتائج المتوخاة منه و «هو في مصلحة أميركا». وأعرب أوباما أيضا عن أسفه لأن قرار ترامب يعني إدارة الولايات المتحدة ظهرها «لأقرب حلفاء أميركا».

وآضاف «في نظام ديمقراطي، هناك دوما تغييرات في السياسة والأولوية من إدارة إلى أخرى، ولكن أن نضرب بعرض الحائط الاتفاقات التي وقع عليها بلدنا هو أمر يهدد بالنيل من مصداقية الولايات المتحدة». وشدد أوباما على ضرورة أن «تتركز النقاشات في بلدنا إلى الوقائع». في انتقاد واضح لخلفه الجمهوري. وكان ترامب أعلن في وقت سابق الثلاثاء انسحاب الولايات المتحدة من الاتفاق النووي مع إيران الذي وصفه بـ «الكارثي»، وإعادة العمل بالعقوبات الأميركية على طهران. شبكة المنار برای تأثیرگذاری غیرمستقیم بر مخاطبان خود از شیوه‌های زیر استفاده کرده است:

۶-۱-۱. دقت در انتخاب واژگان

یکی از ویژگی‌های این متن استفاده هدفمند از واژگان مثبت و منفی در راستای تأمین اهداف متن است. در این خبر هنگام صحبت دربارهٔ برجام و ایران چنان واژگان مثبت در کنار هم چیده شده است که از کنار هم قرارگرفتن این واژه‌ها احساس خوشایندی به مخاطب دست می‌دهد و درمقابل با استفاده از واژگانی که نتیجهٔ آن انتقال نگرانی و ترس به مخاطب است، تلاش می‌کند با به‌کارگیری واژگان منفی در این زمینه به هدف خود برسد که همان هشدار به سران و مردم امریکا دربارهٔ عواقب خروج امریکا از برجام است. مخاطبی که این متن را می‌خواند نسبت به خروج امریکا از برجام موضعی منفی خواهد گرفت که در راستای اهداف شبکهٔ خبری نزدیک به ایران یعنی المنار لبنان است. در این خبر که از زبان باراک اوباما رئیس‌جمهور سابق امریکا بیان شده است، ویژگی‌های مثبت برجام برجسته و از آن به‌عنوان یک معاهدهٔ بین‌المللی، حاصل تلاش‌های دیپلماتیک، به مصلحت امریکا و تقویت‌کنندهٔ صلح بین‌الملل یاد شده که ایران به آن پایبند بوده است؛ پایبندی ایران به این معاهدهٔ بین‌المللی که از زبان رئیس‌جمهور سابق امریکا به آن اشاره می‌شود یک امتیاز مثبت برای ایران است و به نظر اوباما نتیجهٔ خروج ترامپ از برجام، دستیابی ایران به سلاح اتمی یا وقوع یک جنگ دیگر در خاورمیانه است که هر دو به ضرر امریکاست. یکی دیگر از ظرافت‌های موجود در انتخاب واژگان این متن این است که به جای «خروج امریکا از برجام» از عبارت «خروج ترامپ از برجام» استفاده و از این خروج به عنوان خطایی بزرگ یاد می‌شود. این شبکه با انتخاب واژهٔ «ترامپ» به جای امریکا سعی در القای این معنا

دارد که اختلاف نظر امریکایی‌ها را دربارهٔ برج‌های برجسته کند و بگوید خروج آمریکا از برج‌های تصمیر ترامپ است و همهٔ امریکایی‌ها موافق با آن نیستند.

یکی از واژه‌هایی که در راستای اهداف رسانه‌ای شبکهٔ المنار در این متن قرار گرفته، استخدام ضمیر «هو» در پاراگراف چهارم متن است، که دوبار از این ضمیر استفاده شده است و مرجع هر دو ضمیر «برجام» است. در این عبارت به راحتی می‌شد از اسم‌های اشارهٔ «هذا و ذلك» به جای ضمیر استفاده کرد؛ اما شبکهٔ المنار با انتخاب این ضمیر قصد داشت با استفاده از ابزار حاشیه‌رانی، خروج آمریکا را کم‌رنگ نشان دهد و این نکته را به مخاطبان خود گوشزد کند که با وجود خروج آمریکا از برجام، این معاهده همچنان زنده است.

نکتهٔ دیگری که در راستای انتخاب هدفمند واژگان، می‌شود به آن اشاره کرد، این است که در متن دوبار از حرف «قد» استفاده شده است: یک بار برای نقض نشدن برجام از سوی ایران که حرف «قد» با فعل ماضی آمده است و یکبار نیز برای دستاورد خروج آمریکا پس از خروج ترامپ از برجام که حرف «قد» در این عبارت با فعل مضارع ذکر شده است. «حرف "قد" با فعل ماضی غالباً برای تحقیق و تأکید و با فعل مضارع غالباً برای تقلیل به کار می‌رود» (الشرفونی، ۱۳۷۴: ۲۲۱/۳).

هرگاه قد با فعل ماضی همراه شود این مفهوم را به ذهن متبادر می‌کند که در انجام این فعل تردیدی وجود ندارد. براین اساس، متن در پی القای این نکته است که با برجسته کردن پایبندی ایران به برجام به مخاطب خود بگوید ایرانی‌ها صد درصد به برجام که یک معاهدهٔ بین‌المللی است، پایبند بودند؛ اما در مقابل، آمدن «قد» با فعل مضارع برای خروج ترامپ از برجام با هدف حاشیه‌رانی و بی‌فایده دانستن آثار این خروج برای مردم امریکاست؛ زیرا او با تردید دارد که این تصمیم ترامپ دستاوردی برای مردم آمریکا داشته باشد.

۶-۱-۲. استفاده از جملات اسمیه و فعلیه

یکی از موضوعات مهم در چنین متن‌هایی جملات اسمیه یا فعلیه از سوی رسانه‌ها در راستای اهداف مورد نظر متن است. جملهٔ عنوان تیتراژ این متن، اسمیه است (انسحاب ترامپ من الاتفاق النووي الإيراني خطأ فادحاً). «جملهٔ اسمیه دارای بار اقتناعی و برطرف‌کنندهٔ شک است» (عکاشه، ۱۳۹۰: ۸۲) و به مخاطب این اطمینان را می‌دهد که برای خواندن خبر و پذیرش آن هیچ شکی به خود راه ندهد.

جملات فعلیه اما بار معنایی دیگری دارند و انتخاب آن‌ها با اهداف دیگری انجام می‌شود. «جملات فعلیه به سبب زمان‌مند بودن دلالت بر تحرک و فعالیت دارند» (همان: ۸۳). کثرت استفاده از جملات فعلیه در این متن خبری با هدف برجسته کردن دغدغه‌های او باما، بیانگر فعالیت‌های او باما برای حفظ برجام و حکایت از تلاش‌های او برای بازگشت ترامپ به این معاهده بین‌المللی دارد.

۳-۱-۶. تکرار

همانگونه که بیان شد از تکرار کلمات برای جلب توجه مخاطب استفاده می‌شود. رسانه‌ها تلاش می‌کنند با تکرار برخی از واژه‌ها اهمیت آن را به مخاطب گوشزد کنند. در این متن واژه‌ها و عبارتهایی مانند «خطأ فادح، تحدید صدقیه الولايات المتحدة، شدء، الولايات المتحدة وأمريكا» تکرار شدند تا سبب توجه بیشتر مخاطب به معنا شوند. متن دیگری که از شبکه المنار برای تحلیل انتخاب شده مربوط به افزایش قیمت نفت در بازار جهانی و ظرافت‌های زبانی برای استفاده از این خبر با هدف تأمین اهداف رسانه‌ای این شبکه است.

۲-۶. النفط يقفز أكثر من ۲٪ بعد انسحاب أمريكا من اتفاق إيران النووي

۹ May، 2018

ارتفعت أسعار النفط أكثر من اثنين بالمئة لتصل إلى أعلى مستوى لها في ثلاثة أعوام و نصف العام يوم الأربعاء بعدما انسحب الرئيس الأمريكي دونالد ترامب من اتفاق نوويّ دوليّ مع إيران، و هي خطوة من المرجح أن تحد من صادرات الدولة العضو في منظمة أوبك من الخام في سوق يعاني بالفعل شح المعروض. و أعلن ترامب مساء الثلاثاء انسحاب الولايات المتحدة من الاتفاق المبرم عام ۲۰۱۵، مما يزيد مخاطر الصراع في الشرق الأوسط ويثير حالة من عدم اليقين بشأن إمدادات النفط العالمية. و ارتفع خام القياس العالمي إلى ۷۵.۷۶ دولار للبرميل إلى أعلى مستوى خلال جلسة يوم الأربعاء مسجلا أفضل أداء له منذ نوفمبر تشرين الثاني ۲۰۱۴. وكان بلغ ۷۶.۶۶ دولار للبرميل في الساعة ۰۱۳۷ بتوقيت جرينتش، مرتفعا ۱.۸۱ دولار أو ما يعادل ۲.۴ في المئة عن آخر إغلاق له. و صعّدت العقود الآجلة لخام غرب تكساس الوسيط الأمريكي ۱.۵۱ دولار، أو ما يعادل ۲.۲ بالمئة، إلى

۷۰.۶۱ دلار للبرمیل لیبقترب أيضا من أعلى مستوياته منذ أواخر ۲۰۱۴. و قال وليام أولافلين المحلل الاستثماري في ريفكين سيكيوريتيز الاسترالية "الحدث الأكبر الليلة هو إلغاء الرئيس ترامب الاتفاق النووي المبرم مع إيران عام ۲۰۱۵. وبالتالي (من المرجح) أن تُفرض العقوبات مرة أخرى على إيران وهو ما سيؤثر قطعاً على صادراتها النفطية".

و إذا أعاد ترامب العمل بالعقوبات الأمريكية الرئيسية، فسيتعين عليه بموجب القانون الأمريكي الانتظار ما لا يقل عن ۱۸۰ يوماً لفعل ذلك ما لم يجر التوصل إلى اتفاق ما آخر قبل انتهاء تلك المدة.

و قال محللون في (آر.بي.سي كابتال ماركس) إن صادرات إيران قد تنخفض بواقع ۲۰۰ ألف إلى ۳۰۰ ألف برمیل نتيجة لذلك. بيد أن مسؤولين إيرانيين قالوا إن صناعة بلادهم النفطية ستواصل التطور حتى إذا انسحبت واشنطن من الاتفاق النووي.

در این متن شبکه المنار نیز از شیوه‌های مختلف زبان‌شناسی استفاده شده تا اهداف موردنظر این شبکه محقق شود.

۶-۲-۱. دقت در انتخاب واژگان

این متن با کثرت استفاده از واژگان منفی مانند «ارتفاع أسعار النفط، مخاطر الصراع، صعود سعر عقود النفط وانسحاب الرئيس الأمريكي» در تلاش است تا عواقب خروج امریکا از برجام را برای مخاطبان خود برجسته کند. هنگامی که واژه‌های منفی موجود در متن، مانند حلقه‌های زنجیر به هم متصل می‌شوند، خروجی آن ارسال پیامی نگران‌کننده به مخاطب است که این تصمیم امریکا قیمت نفت را افزایش می‌دهد.

اقتصاد اروپا و بسیاری از کشورهای واردکننده نفت با افزایش قیمت آن دچار آسیب خواهد شد. «افزایش قیمت نفت همچنین می‌تواند سیاست‌های پولی برخی از کشورها نظیر تایلند، اندونزی، فیلیپین و آفریقای جنوبی را نیز سریعاً تحت تأثیر قرار دهد» (العالم، ۱۳۹۷).

استفاده از واژه «أعلى مستوى» نیز سند دیگری است که شبکه المنار برای تأثیرگذاری بر ذهن مخاطبان به کار گرفته است تا بر اساس آنچه ون دایک در نظریه برجسته‌سازی می‌گوید آثار خروج ترامپ از برجام را برجسته و معنای موردنظر خود را به او القا کند. این عبارت که قیمت نفت به بالاترین میزان خود در سه سال ونیم گذشته رسیده است، پیامی را روایت می‌کند که مدنظر صاحبان شبکه است.

واژه «مخاطر الصّراع» نیز علاوه بر اینکه از خطرات و هزینه‌های جنگ در خاورمیانه سخن می‌گوید دارای یک پیام پنهان به مردم امریکا نیز هست که در صورت وقوع جنگ، جان سربازان امریکایی که فرزندان آنها هستند در معرض خطر قرار می‌گیرد. حرف «قد» در این خبر برای ایران با فعل مضارع به‌کار رفته است که در بردارنده شک و تردید و کاهش قطعیت آن است. شبکه المنار با بیان این جمله که «صادرات ایران قد تخفض» در تلاش است تا اثرگذاری تحریم‌ها بر صادرات نفت ایران را کم‌رنگ سازد و در تأثیرگذاری آن تردید ایجاد کند.

۲-۶. استفاده از جملات اسمیه و فعلیه

در تیتراژ این خبر نیز از جمله اسمیه استفاده شده است تا به مخاطبان آن گفته شود این رسانه به آنچه می‌گوید اطمینان تام دارد و نسبت به آنچه در متن خبر می‌آید، تردیدی وجود ندارد و گویا امری ثابت است.

کثرت استفاده از جملات فعلیه مانند «ارتفع، یزید، صعّد» نیز که بر تحرک و فعالیت دلالت دارند، در این متن از نوسانات قیمت نفت حکایت می‌کنند که پس از خروج امریکا از برجام در این بازار به‌وجود آمده است.

۲-۶. تکرار

تکرار واژه‌هایی مانند «ارتفعت، ارتفع و صعّدت» در این متن در راستای معنا و مفهوم موردنظر مسئولان شبکه خبری المنار است که با تکرار این کلمات پیام موردنظر خود را بر اساس نظریه ون دایک برجسته و موضوع مهمی را به مخاطبان خود گوشزد می‌کنند که آن افزایش قیمت نفت پس از خروج ترامپ از برجام است.

۷. نتیجه

برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی سازوکارهایی هستند که به‌واسطه آن دو گفتمان رسانه در شبکه‌های عربیة و المنار تلاش کردند تا با بهره‌گیری از آن، نقطه قوت خود را برجسته و نقاط ضعف خود را پنهان کنند و بر عکس نقاط قوت غیر یا دشمن را به حاشیه ببرند و نقاط ضعف او را

برجسته کنند. هر دو شبکه از این دو تکنیک، برای القای مفاهیم موردنظر خود استفاده کردند. دقت در دو متن شبکه‌العربییه نشان می‌دهد این شبکه در اخبار مربوط به ایران از واژگان منفی زیادی در متن خود استفاده کرد تا از چینش این واژگان منفی و برجسته شدن آن‌ها، پیام مایوس‌کننده‌ای درباره‌ی ایران به مخاطب مخابره کند.

تکرار برخی از واژه‌های منفی مرتبط با ایران نظیر «مأزق، العقوبات، الولايات المتحدة، انسحاب، تمویل، بختها و خانقه» در نهایت ظرافت، مشکلات کنونی ایران درباره‌ی تحریم را به سرمایه‌گذاری سیاسی این کشور در کشورهای نظیر یمن، لبنان، عراق و سوریه پیوند می‌زند و به مخاطب خود آدرس می‌دهد که مشکل کار کجاست؟

درمقابل، شبکه‌ المنار نیز به‌خوبی از این ابزارهای زبانی برای تحقق اهداف خود استفاده و تلاش کرد با حاشیه‌رانی و برجسته‌سازی مفاهیم موردنظر خود را به مخاطب منتقل کند.

تأمل در متن خبری که در شبکه‌ المنار از زبان اوباما بیان شده مؤید این است که چندین ویژگی منفی ترامپ در این خبر برجسته شده است و مخاطبی که این خبر را می‌خواند ترامپ را انسانی زورگو، خودخواه، ناقض معاهدات بین‌المللی، بی‌اعتنا به اصول دیپلماتیک، بی‌توجه به مصلحت امریکا، جنجال‌آفرین و ناصادق می‌یابد.

برجسته‌سازی ویژگی مثبت خودی‌ها نیز یکی دیگر از راهکارهایی است که رسانه‌ها از طریق آن تلاش می‌کنند معنا و مفهوم موردنظر خود را به مخاطب القا کنند، چنین هدفمند واژگان و استفاده‌ی بجا از حروف و افعال در راستای اهداف این خبر سبب شد تا مخاطبی که آن را مطالعه می‌کند ایران را کشوری پایبند به قوانین و معاهدات بین‌المللی، پایبند به برجام و دارای رفتاری صادق بیابد.

۸. پی‌نوشت‌ها

1. Highlighting.
2. Marginalization.
3. Teun Adrianus van Dijk.
4. Norman Fairclough.
5. Zellig Harris.
6. Highlighting.
7. Distortion.
8. Censorship.

9. Contradiction.
10. Ambiguity.

۹. منابع

الف) منابع فارسی:

- آقاگل زاده، فردوس (۱۳۹۴). *تحلیل گفتمان انتقادی*. چ ۳. تهران: علمی و فرهنگی.
- _____ و رضا خیرآبادی (۱۳۹۳). *زبان شناسی خبر*. چ ۱. تهران: نشر علمی.
- _____ و همکاران (۱۳۹۲). «مطالعه تطبیقی شیوه بازنمایی کنشگران ایرانی و غربی در پرونده هسته‌ای ایران در رسانه‌های بین‌المللی (الگوی ۲۰۰۸ ون لیون)». *جستارهای زبانی*. د ۴. ش ۱. پیاپی ۱۳. صص ۱-۱۹.
- بهرام‌پور، شعبان علی (۱۳۸۹). *مقدمه تحلیل گفتمان انتقادی*. چ ۱. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- خلیل‌زاده، مهدی (۱۳۸۸). *بازنمایی غیرواقعی در رسانه*. تهران: معاونت پژوهشی دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- رضاییان، علی (۱۳۹۰). *اصول مدیریت*. چ ۲۲. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.
- سلطانی، سید علی اصغر (۱۳۸۷). *قدرت و گفتمان و زبان: ساز و کارهای جریان قدرت در جمهوری اسلامی ایران*. تهران: نشرنی.
- «تحلیل خبری از مجله اقتصادی بلومبرگ» (۱۳۹۷). *شبکه العالم*. جمعه ۲۷ مهر.
- ظهیری، عباس (بی‌تا). *تجزیه و ترکیب و بلاغت قرآن*. قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- معتمدنژاد، کاظم و محمد مهدی‌زاده (۱۳۸۵). «بازنمایی ایران در مطبوعات غرب، تحلیل گفتمان انتقادی نیویورک تایمز»، «گاردین»، «لوموند» و «دی ولت». *علوم اجتماعی*. ش ۳۶. صص ۱-۳۵.
- *همشهری آنلاین* (۱۳۸۷). «آشنایی با شبکه تلویزیونی العربیه». کد خبر ۵۳۵۳۵. پنجشنبه ۹

خرداد.

(ب) منابع عربى:

- أحمد بدوي، أحمد (٢٠٠٥). *من بلاغة القرآن*. القاهرة: نخضة مصر.
- بلوحي، محمد (٢٠٠٤). *آليات خطاب النقد العربي الحديث في مقارنة الشعر الجاهلي بحث في تجليات القراءات السياقية*. دمشق: اتحاد الكتاب العرب.
- بين فاطمة الزهرة (١٤٣٥ق). *اعتماد الجمهور على القنوات الفضائية الإخبارية في الحصول على المعلومات حول الأزمات العربية*. رسالة الماجستير في جامعة الشهيد حمه لخضر الوادي في الجزائر.
- التفنازاني سعدالدين (د.ت). *شرح المختصر*. قم: دار الحكمة.
- الشرتوني، رشيد (١٣٧٤ش). *مبادئ العربية*. حران: أساطير.
- السامراي، فاضل صالح (١٤٣٤ق). *معاني النحو*. الطبعة الأولى. د.م: مؤسسة التاريخ العربي.
- عكاشة محمود (٢٠٠٥). *لغة الخطاب السياسي دراسة لغوية تطبيقية في ضوء نظرية الاتصال*. مصر: دارالنشر للجامعات.
- مختار عمر أحمد (١٩٩٨). *علم الدلالة*. الطبعة الخامسة. القاهرة: عالم الكتب.
- مطر جي، محمود (٢٠٠٠). *في النحو وتطبيقاته*. الطبعة الأولى. بيروت: دارالنهضة العربية للطباعة و النشر.

References:

- “Al-ālam News Network” (2018). *Economic News analysis of Bloomberg. Economic Magazine*. 19 October 2018. [In Persian].
- Aghagolzadeh, F. & R. Kheirabadi, (2014), *Linguistics of News*. Tehran: Scientific Publication.[In Persian].
- ----- (2015). *Critical Discourse Analysis*. Tehran: Scientific and Cultural Publications. [In Persian].
- ----- et al. (2013). “Comparative study of the representation of the Iranian and western actors in the nuclear file of iran in international media”. *Language Related Research*. Vol.4. No.1. Pp.1-19. [In Persian].

- Ahmad. B. (2005). *The Rhetoric of the Qur'an*. Cairo: Egyptian Renaissance Publications. [In Arabic].
- Al- Shartauni, R. (1995). *Basics of Arabic Language*. Tehran: Asatir Publication. [In Arabic].
- Bahrapour, Sh. (2010). *Introduction to Critical Discourse Analysis*. Tehran: Media Studies and Research Center.[In Persian].
- Baluhi, M. (2004). *New Arab Criticism Discourse Mechanism*. Damascus: Arab Writers Union. [In Arabic].
- Fatemeh, Z. (2014). *People Trust in Satellite News Networks*. Algeria. [In Arabic].
- *Hamshahri online* (2008). "Introduction to Al - ārabiya Television network". Thursday. 29 may 2008. [In Persian].
- Mahdi, Kh. (2009) *An Unrealistic Representation in Media*. Research Deputy of Research and Media Planning. [In Persian].
- Mahmoud, A. (2005). *The Language of Political Discourse*. Egypt: Publishing House for Universities. [In Arabic].
- Mokhtar, A. (1998). *Semiotic Science*. CAIRO: Alam Al-ketab Publishing.[In Arabic].
- Motamednejad, K. & M. Mahdizadeh, (2006), "Iran representation in the Western press". *Journal of Social Sciences*. No.36. [In Persian].
- Motreji, M. (2000). *On Grammar of Arabic Language And Adaptations*. BEIRUT: Darlanehda Publication. [In Arabic].
- Rezaeian, A. (2011) *Principles of Management*. Tehran: SAMT. [In Persian].
- Saadoddin, T. (No date). *Description of Al-Mukhtasar*. Qom: Darol Hekmat Publications. [In Arabic].
- Sameraei, F. (2013). *Meanings of Arabic Grammar*. Institute of Arabic History. [In Arabic].

- Soltani, A. (2008). *Power, Discourse and Language; Mechanisms of Power in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Ney Publications [In Persian].
- Zahiri, A. (No date). *Analysis, Composition and Rhetoric of the Qur'an*. Qom: Boustane ketab Institution. [In Persian].